ІЮЛЬ. № 13. LIPIEC.

ДЕННИЦА,
ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА.

Slavus sum, nihil slavici a me alienum esse puto.

JUTRZENKA,
PISMO LITERACKIE.

ВАРШАВА. 1842. WARSZAWA.

СТАНИСЛАВЪ МРОЗОВИЦКІЙ
или
МОРОЗЕНКО,
Корсунскій полковникъ (*).

(*Старинная рукопись*).

„Ой, Морозе, Морозеньку! Ты славный козаче!
„За тобою, Морозеньку, вся краина плаче;
„Ой не тилько вся краина, акъ Шайгородъ мисто,
„И забыто козаченька ой тамъ въ полю чыстомъ.“
(*Народная пѣсня*).

Бѣда искусила меня Я отправился искать счастія на Украйнѣ. Мой буланый бѣгунъ не могъ какъ-то попасть въ свою конюшню, а я къ себѣ домой, и мы оба,

(*) На записи, отысканной въ каменецъ-подольскомъ городскомъ архивѣ, (въ-слѣдствіе которой Мрозовицкій уступилъ наслѣдственное свое имѣніе *Спасъ*, въ белзскомъ воеводствѣ, въ пользу своей мачихи и дѣтей ея,) онъ подписалъ такъ: *Stanisław Mrozowicki, alias Morozeńko, pułkownik korsuńskiego pułku kozaków r.* 1642 (Станиславъ Мрозовицкій, или Морозенко, полковникъ корсунскаго полка козаковъ, 1642 года). — Въ этомъ же архивѣ найденъ патентъ короля Владислава IV, отъ 7 Іюня, 1645 года, о пожалованіи Станислава Мрозовицкаго полковникомъ козаковъ чигиринскихъ.

JUTRZENKA NOWO-BOŁGARSKIÉJ OŚWIATY (*).

W rossyjskiém pismie: *Moskwicianin*, w n-rze 5 z r. b., w oddziale krytyki p. *Sołowjow* umieścił rozbiór dzieła wydanego w Odessie w r. 1841, pod tytułem: *Jutrzenka nowo-bołgarskiéj oświaty przez Bazylego Apriłowa.* (Денница ново-болгарскаго образованія. Соч. Василія Априлова); w 8-ce, str. VI.—146 i XXII. Rozbiór ten jest bardzo ciekawy ze względu Bołgarów, tego znakomitego słowiańskiego plemienia, którego przeszłość i byt teraźniejszy powinny być przedmiotem zgłębiania dla całéj słowiańszczyzny, ponieważ przyszłe stanowisko i powodzenie tego ludu jest ważnem pytaniem w dziejach dzisiejszych Słowian. Nie omieszkamy podać w naszéj *Jutrzence* o politycznym stosunku Bołgarów, względem Turcyi, tego spróchniałego państwa, o którem w Alkoranie napisano, że padnie przed potęgą słowiańską.

Teraz przytaczamy z niektóremi skróceniami rozbiór wyżéj pomienionego dzieła przez p. Sołowjowa.

(*) Dla czytelników rossyjskich obok tego artykułu podajemy wiadomość o *Powieściach ludu*, zebranych przez K. Balińskiego i o Stanisławie Mrozowickim z Lwowianina. — *Redakt.*

взявшись подъ-бока: онъ, натопыря уши вверхъ, я, заломавъ шапку набокъ, помчались, помчались мы оба въ самый Чигиринъ. Тамъ былъ сбродъ всякой голи и готовился походъ противъ Поляковъ. Предводительствовалъ этою козацкою сволочью нѣкто Богданъ Хмѣльницкій. Его величали гетманомъ. Онъ имѣлъ подъ собою двухъ полковниковъ, которыхъ я хорошо помню: одинъ назывался Виговскій, другой Станиславъ Мрозовицкій. Послѣдняго козаки звали, по-своему, Морозенкомъ. И опредѣлился я въ полкъ Морозенка; но такъ-какъ я умѣлъ писать, читать, рубиться, то меня произвели въ офицеры и велѣли мнѣ находиться при полковникѣ. Здѣсь-то я имѣлъ случай насмотрѣться на Турокъ и Татаръ, которыхъ полковники принимали у себя. Видѣлъ я и кровь, лившуюся ручьями, села и города, пылавшіе огнемъ; видѣлъ я также и богатствъ не мало, когда полковники съ гетманомъ дѣлились золотомъ. Да и намъ досталось довольно. Все это наживалось съ грѣхомъ пополамъ, и онъ потомъ каждому изъ насъ вылезъ бокомъ. Въ началѣ, однако, намъ везло хорошо: Хмѣльницкій думалъ завоевать Польшу; Морозенко хотѣлъ сдѣлаться молдаванскимъ господаремъ; Виговскій оставался владычествовать на Украйнѣ; я едва было не сдѣлался молдаванскимъ бояриномъ. Но эти предположенія какъ-то не сбылись. Впрочемъ, мы не теряли надежды попасть въ великіе люди. Собралось множество козаковъ; къ намъ присталъ еще Исланъ-Гирей съ татарскою ордою,— и мы пошли на Чермную Русь, грабя и разбивая дома, костелы и даже церкви. Сожегши и разграбивши въ-длину и въ-ширину всю Чермную Русь, Хмѣльницкій возвратился на Запорожье и совѣтовался съ своими, какъ далѣе дѣйствовать. Послѣ непродолжительнаго совѣщанія, собралъ онъ много народа и поспѣшилъ противъ тѣхъ войскъ своихъ, которыя взбунтовались близъ Тарнополя и Бара; а оттуда онъ пошолъ за княземъ Іереміею Вишнёвецкимъ и, какъ говорили, осаждалъ Збаражъ и Зборовъ. Мы же съ полковникомъ Морозенкомъ остались себѣ на границѣ Молдавіи, сторожа турецкія засѣки, которыя все далѣе и далѣе расширялись подъ разными предлогами. И славно жилось намъ въ этихъ странахъ! Мы именно разгостились-было въ Язловцѣ, когда дошла къ намъ вѣсть, что Хмѣльницкій вступилъ въ подданство московскаго царя, — а случилось это въ 1654 году. Эта вѣсть пришла какъ-то не по-вкусу Морозенкѣ. Онъ собралъ насъ, офицеровъ, и совѣтовался, какъ далѣе дѣйствовать: поддаться ли Москвѣ, или же изгнать Турокъ и Поляковъ, живущихъ въ замкахъ въ Подоліи, и основать здѣсь новое казацкое поселеніе. Мы всѣ были за тѣмъ, чтобы выгнать Турокъ и завладѣть Подоліею. Навербовавши тогда вольныхъ людей и не мало крестьянства, пошли мы бить Турокъ, да грабить молдаванскихъ купцовъ. По дорогѣ напали мы на Пробужну, гдѣ, въ деревянномъ небольшомъ замкѣ, защищалась горсть Турокъ, торговавшихъ невольниками, захватываемыми въ Россіи. Добывши замокъ, мы нашли тамъ четырехъ прекрасныхъ дѣвушекъ, изъ которыхъ одна, по имени Танька, досталась Морозенкѣ, а остальныя намъ; но мы ихъ, по обычаю христіянскому, отпустили во-свояси: только полковникъ взялъ

»Każde plemie, mówi p. Sołowjow, każdy naród, tak samo jak każdy człowiek, mniéj więcéj rozmaicie zapatruje się na rzeczy, myśli po swojemu. Każdy kocha naprzód siebie, potém krewnych, daléj współobywateli, po nich współplemienników, potém cudzoziemców, a stosunki względem nich oznaczają się przez okoliczności historyczne; zresztą jest to prawidło, a niema prawidła bez wyjątku. W duchu tego prawidła działał Zachód; dowody tego są liczne i oczywiste dla każdego, kto zechce spojrzeć na rzeczy bez uprzedzenia. — Żywioł narodowości po części bezwarunkowo, po części z samowiedzą łączy się z naszém myśleniem, a u każdego ludu nauka, jak i samo życie, ukazuje się z cechą indywidualności. Warunkiem indywidualności jest samoistność, samodzielność: uczniowie pomimo różnorodności swoich usposobień powtarzają to co słyszeli od mistrza. Opatrzność obdarzywszy nas zdolnością pojmowania rzeczy, przez to samo nadała nam obowiązek — sprawdzać swoim rozumem zasadność naszych pojęć, które powzięliśmy w pierwszéj młodości, oddawszy się na oślep Niemcom. Zastanowiwszy się nad okolicznościami dziejowemi, jeograficznemi i etnograficznemi, łatwo możemy zrozumieć, że myśl Zachodu nazawsze może być dla nas niezachwianą, absolutną; że my, jako część świata słowiańskiego, obowiązani wnieść i swój datek do skarbnicy umysłowości świata. Szczególny rys w życiu istoty rozumnéj stanowi to, że życie terazniejsze nie jest dla niego celem, który posiada przyszłość, że sąd potomności ważniejszym jest dla niéj od sądu współczesnych, że tylko samodzielność zadowalnia własną miłość w teraźniejszości i podaje sposób żyć w potomności. Samodzielność, dążenie ku chwale i życie za grobem—oto są zródła wszystkiego co jest wzniosłe! oto posada, na któréj wznosi się wspaniała świątynia prawdy, dobroci i piękności! Oto są przyczyny chwały i niesławy! Czyż wyrzeczemy się samodzielności? Cóż sąd potomnych? Cóż uznanie własnéj godności? A pogarda? Nie! niesłusznie powiedział poeta:

И прахъ нашъ, съ строгостью судьи и гражданина,
Потомокъ оскорбитъ презрительнымъ стихомъ,
Насмѣшкой горькою обманутаго сына
Надъ промотавшимся отцомъ!

to jest:

„I popioły nasze z surowością sędziów i obywateli, potomki wyszydzą w pogardliwym wierszu, i gorzko urągać się będą, jak syn zawiedziony przez marnotrawnego ojca najgrawa się z niego!“ (*Lermontow.*)

Nie! czas przyjdzie i na nas; już jest blizki, już nadchodzi. Zaczyna się wyjawiać samowiedza, uznanie własnych sił: oto pierwszy krok do samodzielności! Niech nam gadają, że ci którzy mówią na korzyść świata słowiańskiego, na korzyść jego samodzielności, postępują jak młodzieńcy, którzy pogardzają uwagami starszych, porywają się zrzucić z siebie opiekę, a narobić niedorzeczności i zgubić się zawczasu. Dla wszystkiego jest gra-

свою съ собою. И такимъ образомъ мы ходили по всей Подоліи, да били, гдѣ только попадался какой-нибудь Турокъ, Татаринъ, Молдаванъ, или Полякъ. Наконецъ, весною 1655 года, остановились мы невдалекѣ отъ Шайгорода, задумавъ взять крѣпкое гнѣздо Турокъ, которое они называютъ Кучукъ-Стамбулъ. И 18 Мая пошли мы на штурмъ Шайгорода.— Здѣсь намъ вовсе не повезло. Турки пропасть нашихъ перебили. Морозенка, всѣхъ почти офицеровъ и старшинъ захватили въ плѣнъ; съ Морозенка же содрали съ живаго кожу. Когда онъ бранилъ Турокъ напропалую вмѣстѣ съ ихъ Магометомъ, то они вырвали еще у него языкъ и гвоздемъ прибили его къ воротамъ. Насъ же, которымъ подарена была жизнь, загнали они въ Стамбулъ. Я былъ у одного Турка, по имени Абдулъ-Гуссейна, трехбунчужнаго паши, десять лѣтъ въ тяжкой неволи, пока землякъ мой, монахъ ордена тринитаріевъ, не выкупилъ меня за сто дукатовъ. Онъ вылечилъ меня отъ жестокой болѣзни, постигшей меня въ то время и, вмѣстѣ съ прочими, выкупленными плѣнниками, отправилъ на родину. Слава Богу и всѣмъ Святымъ! Въ добромъ здоровьи я добрался до Молдавіи, а оттуда отправился въ Язловецъ, гдѣ были закопаны три тысячи дукатовъ. Откопавши ихъ, я пошолъ въ 1667 году въ Бердичевъ, и женился тамъ на Евѣ Кузминской; изъ небольшаго имущества, пріобрѣтеннаго собственными трудами, отдалъ я львовскимъ тринитаріямъ, на выкупъ изъ турецкаго рабства польскихъ плѣнныхъ, эти три тысячи дукатовъ, вмѣстѣ съ краткимъ описаніемъ моей жизни.

Морозенко, герой украинскихъ пѣсень, страхъ Татаръ и Турокъ, мученикъ козацкой удали, за которымъ, по словамъ пѣсни, плачетъ вся Украина, происходилъ отъ древней польской фамиліи Пруссовъ-Мрозовицкихъ, владѣвшихъ значительными помѣстьями въ белзскомъ и красовскомъ воеводствахъ. Родители его были: Павелъ Мрозовицкій, подстароста трембовельскій, и Анна, урожденная Корицинская, дочь Адама Корицинскаго, владѣльца имѣнія Спасъ. Въ молодыхъ лѣтахъ Морозенко получилъ основательное воспитаніе, оконченное въ университетахъ краковскомъ и падуанскомъ. По возвращеніи своемъ въ Польшу, въ 1629 году, онъ былъ опредѣленъ *покоевцемъ* при Владиславѣ IV. Разныя неудовольствія и недоразумѣнія между Адамомъ Козановскимъ и Морозенкомъ были причиною, что послѣдній оставилъ дворъ и переселился изъ Варшавы въ Краковъ, гдѣ находился сперва при Тарновскихъ, потомъ при Оссолинскихъ, исправляя нѣсколько лѣтъ должность секретаря. Пылкій и характера строптиваго, онъ не умѣлъ прощать наносимыя ему обиды. Его упрекали въ томъ, что онъ былъ Русинъ, и онъ по этому самому упорно защищалъ права своихъ соотечественниковъ, особенно свободное отправленіе ихъ богослуженія. Кажется, онъ первый началъ доказывать, что вѣроисповѣданія римское, русское и лютеранское не имѣютъ ничего общаго съ пользами страны, и что исповѣдующіе эти вѣры могутъ совершенно безгрѣшно засѣдать всѣ вмѣстѣ и разсуждать о дѣлахъ и потребностяхъ отечества. Онъ вмѣшался въ богословскіе споры, вооружилъ противъ себя

nica: jest granica i dla opieki; jeżeli ta będzie trwała dłużéj nad zakres naznaczony jéj rozsądkiem, wtenczas biada wychowańcom! — Niepodobna, ażeby badając naukę życia nie zrobić omyłki; niepodobna zbadać nauki życia, nie zrobiwszy żadnéj omyłki.»

»Jeżeli my wszyscy będziemy krzyczeli, że uczoność zachodnia dla nas jest niepotrzebną; że niekiedy jest w sprzeczności z naszą pierwotną tradycyą, że często jest dla nas ubliżającą, dla tego, że jéj wnioski niekorzystne dla nas; jeżeli takie myśli staną się powszechną własnością, wtedy.......Lecz tego nie będzie. Gdy się podnosi głos na korzyść słowiańskiego samomyślenia, w tymże czasie dają się słyszeć dźwięki trąby, które wyżéj obłoków wznoszą uczoność zachodnią, rażą nasz słuch nie zupełnie wierną wiadomością, że na znak wdzięczności i bezwarunkowego uszanowania powinniśmy schylić kolana przed Zachodem, że świat słowiański nie może istnieć dla tego, że »ziarno jego substancyi jest mdłe i spróchniałe.« Nie trzeba dziwić się, że za naszych czasów istnieją w tym względzie dwa przeciwne zdania, — jest to powszechna zasada; ażeby znaleść szczęśliwy środek, trzeba poznać krańce ostateczności; zaś istnienie takowych jest konieczną oznaką walki, a gdzież jeżeli nie w walce wzmacniają się siły?«

Te myśli rzucił p. Sołowjow, powstając przeciwko niedalekowidzącym ludziom, którzy potępiali Wenelina, że podniósł głos swój za Bołgarami; także przeciwko tym, którzy *zwabieni obczyzną* nie mogą jeszcze wywikłać się ze swojego zakresu myślenia.

»Wenelin, mówi p. Sołowjow, należał do liczby tych, którzy za cześć Słowian gotowi są na wszelkie poświęcenia się: jest to konieczny skutek miłości bezinteressownéj, przekonania świętego. Nie u wielu przychylne znalazł przyjęcie; wielu starało się umieścić go w szpitalu waryatów: taka to moc przyzwyczajenia!...Zaczął mówić o świecie słowiańskim, o potężnym niegdyś narodzie bołgarskim, o słowiańskości Russów; zaczął mówić albo o tych przedmiotach, o których Zachód nic nie wie, albo zaczął mówić tak, jak nie mówią na Zachodzie!! — Dosyć było tego, ażeby ukazało się wielu takich, którzy chcieli zmieszać go z błotem; lecz uczynić to nie tak łatwo, jak niektórzy myślą: dążenie do prawdy zawsze znajdzie zachęcenie, i wcześniéj lub późniéj odbiera swoję nagrodę. Na pomniku, który Bołgarowie odescy wznieśli nad popiołami nieboszczyka, jest napis: *»Przypomniał światu o zapomnianém, lecz niegdyś sławném, potężnem plemieniu Bołgarów, i z zapałem pragnął widzieć jego odrodzenie się. Boże Wszechmocny, usłuchaj modły sługi Twego!«* — Ten napis jest mocnym dowodem, że niebezużytecznem było życie Wenelina, że imie jego nie umrze, że późny potomek-Słowianin wspomni o nim z głębokiem uszanowaniem.«

»Teraz leży przed nami dzieło p. Aprilowa, rodowitego Bołgara. Odessa względem świata słowiańskiego, szczególniéj południowego, ma ważne znaczenie; ukazanie się dzieła p. Aprilowa potwierdza myśl naszę. Z *Jutrzenki* dowiadujemy się, że Odessa za pomocą samych

13

духовенство и принужденъ былъ оставить домъ Оссолинскихъ, у которыхъ жилъ въ 1634 году. Отъ Оссолинскихъ перешолъ онъ къ Лещинскимъ въ Барановъ, и тамъ исправлялъ должность секретаря и библиотекаря до 1638 года. Но и въ этомъ уединеніи нашло его мщеніе враговъ. Они досаждали ему письмами и покушеніями на жизнь его, такъ, что чудомъ только онъ могъ спастись отъ ихъ преслѣдованій. Видя, съ какимъ ожесточеніемъ и упорствомъ, хотя безъ всякой съ его стороны вины, преслѣдуютъ его, онъ оставилъ домъ Лещинскихъ и въ большомъ огорченіи возвратился подъ кровъ родительскій, гдѣ уже подробно знали обо всемъ, что прежде съ нимъ случилось. Принятый холодно и неудостоенный даже родительскаго благословенія, Морозенко отказался отъ своего имени и семейства, перешолъ къ козакамъ, вступилъ въ службу къ Хмѣльницкому и сдѣлался жесточайшимъ врагомъ Поляковъ. Онъ привелъ Хмѣльницкаго подъ Львовъ; склонялъ его всегда къ опустошеніямъ и грабительствамъ; ручьями проливалъ братнюю кровь. Онъ-то наконецъ, тревожимый совѣстью и бѣдствіями Чермной Руси, захотѣлъ омыть преступленія свои кровью Мусульманъ, бросился въ кровавыя сѣчи и вырѣзывалъ до послѣдняго воина турецкіе полки (*). Болѣе отважный, чѣмъ благоразумный, онъ пошолъ на штурмъ Шарогрода (**), былъ взятъ въ плѣнъ, преданъ самымъ звѣрскимъ истязаніямъ и напослѣдокъ изрубленъ въ куски. Преданіе повѣствуетъ, что паша приказалъ повѣсить Морозенка за руки и въ такомъ положеніи сдирать съ него кожу; что Морозенко, не смотря на муки, воспѣвалъ славу козацкую; прощался съ днѣпровскими порогами, съ *гайками* и *хатами* козацкими,— прощался съ городами украинскими, съ Кіевомъ, Стародубомъ, красивымъ Миргородомъ,— прощался съ своею возлюбленною. Послѣ того онъ началъ проклинать Турокъ, жалѣя, что оказывалъ пощаду плѣннымъ нехристямъ. Тогда паша велѣлъ вырвать у него языкъ и всѣ зубы. Когда приказаніе это было выполнено, онъ подошолъ къ нему, желая насладиться послѣдними предсмертными судорогами нѣкогда страшнаго врага, лишоннаго даже возможности произносить проклятія и ругательства на своихъ мучителей. »Козакъ молчалъ; но изъ окровавленнаго рта харкнулъ кровью въ глаза пашѣ и ударилъ его ногою въ лобъ. — Убить, заревѣлъ паша въ бѣшенствѣ. Но казака ужъ не было въ живыхъ.«

(*) Заимствовано изъ актовъ жидачовскяхъ (akta żydaczowskie), особенно изъ духовнаго завѣщанія отца Морозенка.

(**) Шарогродъ (иначе Шайгородъ, Старогродъ) — мѣстечко на рѣкѣ Морашкѣ, въ уѣздѣ ямпольскомъ, подольской губерніи. — Славное многочисленными нападеніями Турокъ, оно было нѣкогда укрѣплено, имѣло постоянный гарнизонъ, составляло собственность Яна Замойскаго и принадлежало къ разряду городовъ, управлявшихся Магдебургскимъ правомъ. Подъ владычествомъ Турокъ дано было ему названіе Кучукъ-Стамбула, то есть малаго Стамбула. Лежащія еще донынѣ, въ окрестностяхъ, развалины зданій и находящіеся подъ землею ходы свидѣтельствуютъ о прежнемъ его пространствѣ и значительности. Безъ сомнѣнія, Кучукъ-Стамбулъ имѣлъ многочисленое народонаселеніе. (См. Марчинскаго Statystyczne, topogr. i hist. opisanie gubernii podolskiéj, 1820, томъ II стр. 288).

Bołgarów, jéj obywateli — wiele okazała dowodów dobroczynności dla nieszczęśliwych Bołgarów, zamieszkałych w Turcyi. Co do *Jutrzenki* p. Apriłowa, rozpędzi ona zmrok, który przeszkadza Bołgarom widzieć niektóre rzeczy w prawdziwem świetle; a nadto ukazanie się jéj w Odessie każe przypuścić, że z tego miasta Bołgarowie powinni oczekiwać rozszerzenia ożywiających słonecznych promieni. To przypuszczenie staje się więcéj wiarogodném z przyczyny, że w odeskich naukowych zakładach, tak duchównych, jak świeckich, kształci się młodzież bołgarska, którą świetny los oczekuje: ma być pierwszą pochodnią oświaty między swoim ludem. Zaszczytném jest przeznaczenie Odessy! Zaszczytném jest przeznaczenie bołgarskiéj młodzieży, która zebrała się tam, ażeby przyjąć oświatę i rozszerzyć ją w rodzinnym kraju; zatrzec ciemne barwy, w których maluje się teraz życie ich nieukształconego ludu, i odkreślić jaśniejszemi kolorami.«

»Dzieło p. Apriłowa, jeżeli zważymy powszechny kierunek naszego piśmiennictwa, wywoła dwa zdania, zupełnie przeciwne sobie. Jedni przyjmą je z pogardą, inni przeczytają z uniesieniem. Dla człowieka, który chociaż poczęści okazuje współuczucie dla postępów rozwinięcia duchowego w ogóle, a szczególniéj dla usiłowań naszych pobratymców, aby zrzucić z siebie pęta ciemnoty, - wyda się kłamstwem myśl nasza, iż znajdą się ludzie, którzy niechętnie przyjmą dzieło p. Apriłowa. Ażeby usunąć nieporozumienia, zważmy te okoliczności. Jest w Rossyi pismo, które ma głośny narodowy tytuł: *Ojczyste Pamiętniki*. Rozbierając rozprawę moję (o rozwinięciu życia Rossyi w stosunku do prawodawstwa), pismo wspomnione powiedziało: »Co się tyczy innych Słowian (nie ruskich), również kochamy ich jako ludzi, w takim stopniu. w jakim są ludźmi; lecz szczególnego dla nich zamiłowania mieć nie możemy, tym więcéj, że nie stanowią nawet ani osobnych narodów, ani państw, są tylko własnością Turków i Niemców. Ob. *Ojcz. Pamięt.* 1841 r. n-er 10. (*) – Lecz jaką drogą wcisnęły się te słowa do rossyjskiéj książki? Oto drogą bardzo naturalną: tak mówią o Słowianach niemieccy *uczeni*; — lecz jakież mamy znaczenie w porównaniu do nich! czy ośmielimy się przeczyć tym, którzy przez cały niemiecki świat uznani są za wielkich ludzi?!...«

Z głęboką znajomością rzeczy zbija p Sołowjow tak mylne zdania, i nie możemy wstrzymać się od przytoczenia tu niektórych prawdziwie pięknych miejsc z jego odezwy za sprawą całéj Słowiańszczyzny: »Niektórzy filozofowie twierdzą, że człowiek jako istota rozumna, powinien być *kosmopolitą*; powinien kochać ludzi w takim stopniu, w jakim są ludźmi (używamy wyrazów *Ojc. Pam.*; węzły pokrewieństwa stanowią pęta, których koniecznie trzeba się pozbawić. Biorąc początek w starożytnéj

(*) Mocno żałujemy, że *Ojczyste Pamiętniki*, które zawsze szacowaliśmy, mogły powiedzieć tyle słów ubliżających Słowiańszczyznie. Nie chcemy wierzyć, aby sam szanowny redaktor, p. Krajewski, podzielał takie zdanie, i zapewnie *przysłużył się* mu ktoś z jego nieświadomych współpracowników. Zawsze jednak redaktor powinien się z tego grzechu oczyścić. — *Redaktor*.

Языкъ Морозенка, если вѣрить тому же преданію, висѣлъ семь лѣтъ, прибитый гвоздемъ къ воротамъ крѣпости. Наконецъ козаки выкупили его и съ большимъ торжествомъ похоронили въ чигиринской церкви.

Lwowianin (журналъ, издаваемый въ Львовѣ), 1840 г. Отдѣлъ 8, стр. 169—178.

О. Е.

НАРОДНЫЯ ПОЛЬСКІЯ ПРЕДАНІЯ.

Въ Варшавѣ недавно вышла книга, подъ заглавіемъ: ***Powieści ludu, spisane z podań przez Karola Balińskiego, wyboru i wydania K. Wł. Wojcickiego (Народные разсказы, написанные по преданіямъ Карломъ Балиньскимъ и собранные К. Вл. Войцицкимъ. Варшава.* 1842, *въ* 13 *д. л., XI,* 160 *стр.).*** Въ этой книгѣ заключается 28 разсказовъ: ***прекрасные глаза, бѣдствіе, Томила, сиротка, разговоръ животныхъ, вѣнокъ Галиси, Матвѣй Пыта, Кагансцъ, деньги, королевское лицо, чортъ и хитрый мужикъ, Тумекъ, вранье не въ мѣру, милостыня, Зефиръ, любовь, привидѣнія, черепъ, забавные похороны, зеркало, панъ Кожушекъ, блѣдная дѣвушка, дьявольскій танецъ, отверженная, побѣдоносный мечъ, змѣя, постромка, предназначеніе.*** — Нужно бы изслѣдовать, всѣ ли помѣщонныя здѣсь преданія принадлежатъ польскому народу, и нѣтъ ли въ нихъ примѣси заморской? Говоря вообще, большая часть изъ нихъ очень занимательна; особенно понравились намъ: ***Сиротка***, (которую здѣсь представляемъ въ переводѣ) и ***Отверженная*** (также помѣстимъ въ Денницѣ).

»Невозможно объяснить (говоритъ собиратель въ предисловіи, на стр. VII), сколько предстоитъ препятствій, терпѣнія и трудовъ при собираніи народныхъ преданій, потому-что нашъ народъ не охотникъ разсказывать; можно бы даже причислить это къ его недостаткамъ (*): если онъ не расположонъ разсказывать, то не склонишь его къ этому ни просьбами, ни даже значительными подарками; правда, имѣя что-нибудь въ виду, онъ вспомнитъ, что слышалъ отъ отца, дѣда, но разсказъ его будетъ вялъ и сухъ.«

— »Вообще смѣло можно сказать, замѣчаетъ ниже собиратель, что между народомъ всегда найдется человѣкъ, знакомый съ народными преданіями; нѣкоторые имѣютъ даже необыкновенный даръ разсказывать.«

»Въ краковскомъ округѣ, одинъ изъ такихъ разсказщиковъ, хвастаясь, что знаетъ множество сказокъ и побасенокъ, прибавилъ:

— »Знаю я сказку о заколдованной царевнѣ (**zaklęta księżniczka**), »знаю сказку о королѣ, у котораго была же-

(*) Именно такъ. Намъ не случалось слышать, чтобы польскій простолюдинъ безотчотно предавался изліянію своихъ чувствъ въ пѣсни, или словоохотно разсказывалъ бы *дѣла давно минувшихъ дней, преданья старины глубокой.* Какая противоположность, хоть напр., съ Словянами русскими или иллирійскими, которые, такъ сказать, живутъ въ своихъ неистощимыхъ пѣсняхъ и преданіяхъ, въ тѣсномъ сопрокосновеніи съ природою ихъ окружающею.

Редакт.

Grecyi filozofia egoizmu czyli kosmopolityzmu, co wszystko jedno, odrodziła się i istnieje jeszcze na Zachodzie. Szacując uczoność zachodnią, nie powinniśmy we wszystkiem zgadzać się z naszymi nauczycielami; szczególniéj nie można zgodzić się na wszystkie twierdzenia *niemieckiéj filozofii*, która zajmującą jest sama w sobie, lecz często wcale jest niezastosowaną do życia rzeczywistego; przyczyna tego niedostatku jest, że prawidło życia trzeba wyprowadzać z samegoż życia, zaś nie budować go dyalektycznie. Wiele bezzasadności zawiera się w niemieckich rozumowaniach; jedne z nich często przeczą drugim. Powiem jeszcze, że konieczna teorya bezustannego rozwinięcia się ludzkości zupełnie zostaje w sprzeczności z tą *nikczemną* rolą, którą Niemcy przeznaczają Słowianom. Głosząc o humanizmie filozofowie niemieccy zaślepieni uczuciem narodowéj pychy, uważają swoję plemie za wzorowe, swój rozum—za rozum powszechny (objektywny). Co do kosmopolityzmu powiemy, że *człowiek Zachodu* z jednéj strony jest wielkim kosmopolitą: żyje wszędzie i ze wszystkiemi, jeżeli potrzeba przymusi go do tego; ale z drugiéj strony, ma on przekonania narodowe, swojskie, podług których natychmiast zacznie działać, skoro tylko przedstawi mu się sposobność wyjawienia się. W wielu rzeczach na oślep wierzymy Niemcóm, dla czegoż więc nie mamy uwierzyć i temu, że swój dla swojego mimowolnie jest bratem? — U kogóż jeżeli nie u Niemców w zupełności zastosowane jest do życia przysłowie: *ręka rękę myje*? Gdzie tam! panowie Niemcy mają swój rozum: uczą nas a sami postępują inaczéj! Prawda, że nie między wszystkimi Niemcami panuje wzajemna miłość, lecz to tylko czasowie, chwilowo, — w nieszczęściu wszyscy oni są braćmi! .... Znając filozofią niemiecką i historyą, może więcéj jak recenzent *Ojcz. Pamięt.*; zbadawszy znaczenie zachodniéj uczoności i zastosowawszy ją do naszego własnego położenia, przekonaliśmy się, że koniecznie powinniśmy kochać Słowian, naszych braci z krwi. Co się tyczy pierwiastku naszéj miłości, ten sięga czasów, kiedyśmy poznali, że są ludy, w których płynie nasza słowiańska krew, że te ludy kochają nas i potrzebują naszéj pomocy, że wielu z nich jest biednych i nieukształconych. — Czyż możemy nie kochać ich? Nawet przypuśćmy, dogadzając *Ojc. Pamiętnikom*, że węzły pokrewieństwa nic nie znaczą; — wszakże jesteśmy — Chrześcianami!..... Tak, nie możemy nie kochać szczególniéj naszych ubogich braci, jeżeli w sercu naszem przyjęła się, Nauka Boskiego Nauczyciela, który rozkazał nam, abyśmy opiekowali się cierpiącemi, podawali pomoc słabym pocieszali ich, jeżeli są nieudolni; kochali ich, jeżeli prócz miłości nic dać nie możemy! Ale my nie tylko kochać, lecz nawet możemy być pożytecznemi, szczególniéj Słowianom południowym: już stanęliśmy na takim stopniu oświaty, że możemy podjąć się pracy, aby być ich przewodnikami!«

»*Prawo jest siła i siła jest prawo*« i t. d, mówią *Ojcz. Pamięt.*, wskazując na podległość Bołgarów Turcyi. — Znowu niemieckie rozumowanie, tylko cokolwiek zmienione na korzyść swoją. I drukiem głoszą, i ustnie

на съ грудями, на-подобіе двухъ мѣсяцевъ (двухъ лунъ), знаю сказку о золотой птичкѣ, о золотыхъ яблокахъ, о трехъ дѣвицахъ, заколдованныхъ въ колодцѣ; знаю сказку о костяномъ рыцарѣ въ семь дюймовъ, съ сѣдою бородою въ три локтя; знаю сказку о большомъ желѣзномъ шкворнѣ, о волшебномъ зеркалѣ, о трехъ братьяхъ, о глупомъ Тумкѣ, и множество другихъ прекрасныхъ и длинныхъ сказокъ и побасенокъ.«—

»Преданія о рыцаряхъ и великанахъ, напоминаютъ времена военныя, особенно крестовые походы, или разказы военныхъ людей, испещренные прибаутками и занесенные къ намъ изъ дальнихъ странъ; и потому-то мы часто слышимъ разсказы, чуждые намъ и лишонные того колорита, по которому можно отличить, что́ создано собственно нашимъ народомъ.«

»Есть еще другой родъ сказокъ, говоритъ собиратель,— прелестный, трогательный, религіозный: то Христосъ идетъ дорогою, то Св. Петръ проситъ милостыни и благословляетъ; то наконецъ, тамъ, гдѣ растутъ двѣ березы, бѣлый голубокъ уноситъ въ небо счастливую душу (*)!«

»Между всѣми родами сказокъ, наиболѣе распространена сказка о трехъ братьяхъ (**); очень рѣдки сказки о разбойникахъ и волшебникахъ; но чрезвычайно трудно собрать сказки, относящіяся къ языческимъ временамъ: между ними занимаютъ средину сказки нравственнаго содержанія, въ которыхъ невинность, благородные поступки, рыцарское самоотверженіе или невинно страждущій, скромность, словомъ каждая добродѣтель, получаютъ вознагражденіе, а преступленія, обманы и каждый порокъ строго и справедливо наказываются.«

СИРОТКА.

Хотя бѣдная Ядвися и часто выбѣгала изъ дому, однако жъ все у нея было прибрано, все было въ порядкѣ; нужды нѣтъ, что ея мачиха, злая ехидная змѣя, поручала ей самыя трудныя работы, даже отказала служанкѣ, купила другую корову, и такимъ образомъ работа сдѣлалась еще тяжелѣе, и дома, и въ огородѣ, и на полѣ, — Ядвися все переносила съ трудомъ и терпѣніемъ. — Но куда же это Ядвися убѣжала изъ дому, если она такая добрая, такая трудолюбивая?

Ядвися была сиротка; уже два года, какъ она лишилась матери; отецъ же ея, женившись на другой, во-все не заботился о бѣдномъ ребенкѣ: была у него въ домѣ новая забава; его болѣе утѣшалъ маленькій Стась. Только и баловали, что Стася, только у Стася и было всего въ волю; а Ядвися была нянькою маленькаго Стася, служанкою въ домѣ; она должна была всѣмъ завѣдывать, все сдѣлать, за все отвѣчать. Чтобы ни случилось въ домѣ, за все или

(*) Припомнимъ духовныя поэмы, или, такъ называемые, *стихи* нашихъ русскихъ нищихъ. Какой богатый запасъ поэзіи, неимѣющій себѣ ничего равнаго между прочими славянскими народами!

(**) Сравн. Русскія сказки.

z katedr mówią w Niemczech, że plemie słowiańskie nie jest zdolne, aby istnieć samo przez się, że jest materyałem, dla obrobienia którego powołane jest plemie giermańskie.....Recenzent nie chciał wprost wynurzyć swojéj myśli: powiedział o niesamoistnych słowiańskich ludach to, co Niemcy mówią o całem plemieniu, do którego i my mamy zaszczyt należéć. Narodowe uprzedzenia zawsze mocno działają. *Gans* znakomity prawnik-filozof rozgłaszał podobne myśli, a niektórzy z pomiędzy nas— ukłon mu i za to!»

»–Bołgarowie są plemieniem nawpółdzikiem, zaś Turcya jest państwem« daléj mówią *Ojczyste Pamiętniki.* Tego wcale nie rozumiemy, ponieważ, jak nam zdaje się, niema tu żadnego sensu. Wiadomo jest ludziom cokolwiek oświeconym, że dzikość Turków daleko jest większą od dzikości Bołgarów, którą przypuszczają *Ojcz. Pamięt.* — Bliżéj zważmy całą rzecz. Niepodobna plemie bołgarskie nazwać nawpółdzikiém: niesłusznie jest nazywać tak naród, który wiele ma sławnych historycznych pamiątek, który posiada literaturę, chociaż niezamożną, który wyznaje wiarę CHRYSTUSA, święcie zachowywał ją podczas klęsk, w przeciwnym razie przyjąwszy mohametanizm mógłby zabezpieczyć się od wszelkich ucisków.«

»*Jutrzenka* p. Apriłowa trafi do przekonania wielu; przeczytawszy ją nie można będzie niekiedy nie pomyśléć o biednych Bołgarach. Wdzięczni jesteśmy p. Apriłowu, że powziął zamiar zapoznać nas z ludem, który tak jest blizki nam i tak mało nam znany. Jego dzieło jest bardzo ciekawe i pod wielu względami nader pożyteczne; zresztą jak każdy utwór rąk ludzkich, ma niektóre uchybienia.«

»W przedmowie p. Apriłow mówi: »Cel dzieła, które przedstawiam łaskawym czytelnikom, jest ten, aby wskazać początek i rozwinięcie nanowo-powstającéj bołgarskiéj oświaty i zapoznać Słowian ruskich z tém pobratymczém plemieniem, które jeszcze w dawnych czasach w ścisłem pokrewieństwie znajdowało się z niemi, a które teraz, mówiąc w ogóle, mało jest im znane. Dotychczas uwaga rossyjskich uczonych zwróconą była szczególniéj na Słowian zachodnich, może dla tego, że te plemiona mieszkają wpośród ucywilizowańszych ludów Europy, same stawiały się przed oczy badacza i jakby mimo jego woli. Wcale inaczéj było z Bołgarami, ludem, mieszkającym w oddaleniu od cywilizacyi europeiskiéj, u stóp obudwu stron Bałkanu, w kraju, który niedawno olśniony został przez bagnety rossyjskie, z ludem, który stęka pod jarzmem nieukształconego despotyzmu i który nie mniéj od innych plemion słowiańskich ma prawo, aby był znany.«

»Wenelin miał nadzwyczajny wpływ na obudzenie w Bołgarach uczucia narodowości; lecz obowiązek prawdy każe nam uczynić tę uwagę, że jeszcze przed ukazaniem się jego dzieła *(Dawni i dzisiejsi Bołgarowie)*, Bołgarowie już zaczęli budzić się z letargu i niemocy. Jeszcze w r. 1806 biskup wraczański *Sofroniusz* wydał nauki na wszystkie dni świąteczne, zaraz po nim *Chadżi Joachim* wydrukował objaśnienia na niektóre miejsca w ewanielii. W 1817 r. *Demetry Filipowicz*, wieszkaniec Kratowa,

наказывали ее, или бранили. Если корова мало давала молока, если растреснулся въ печкѣ горшокъ, если на ведрѣ лопалъ обручъ,— всему этому виною была Ядвися, даже тогда, когда маленькій Стась слишкомъ много плакалъ.

И Ядвися часто плакала, но украдкою, гдѣ-нибудь подъ стѣною избы, на полѣ, или въ лѣсу, когда, бывало, мачиха пошлетъ ее сбирать сухіе сучья.— Ядвися плакала еще на одномъ мѣстѣ, на кладбищѣ, гдѣ похоронена была любимая ею мать; тамъ надъ могилою росли двѣ печальныя березы; на этой-то могилѣ сиротка часто склоняла колѣна, сюда-то бѣгала она!

И могла ли бѣдная дѣвочка не плакать по матери, если при ея жизни Ядвися не знала горя, но утопала въ счастіи и нѣгѣ: это счастіе, эта нѣга— были ласки матери. Болѣе всего на свѣтѣ любила Ядвися свою мать, а мать видѣла въ своей Ядвиси весь міръ; — теперь уже нѣтъ матери, уже некому ласкать ее, уже никто, можетъ-быть, ее не любитъ. Какъ умерла мать, никто еще дома не приголубилъ ее; скорѣе кто-нибудь изъ чужихъ, изъ прежнихъ знакомыхъ ея матери, сжалится, бывало, надъ бѣдною сироткою— вотъ и все! Могла-ли, послѣ этого, бѣдная дѣвочка не плакать по матери?— И она плакала!

Ничто такъ не сердило мачиху, какъ слезы бѣдной сиротки; но ни побои, ни крики, ни угрозы —-ничто не помагало,— бѣдная сиротка плакала. Мачиха прибѣгала къ мучительствамъ другаго рода, чтобы ожесточить ея сердце. Она выдумывала для нея самыя трудныя работы, приказывала ей переносить большія тяжести изъ дому на поле, съ поля домой, и Ядвися дѣлала все, что только могла; переносила тяжести, но бѣгала также на кладбище, и тамъ, гдѣ надъ могилою ея матери, росли двѣ печальныя березы, она плакала, стоя на колѣнахъ.

»Посмотри-ка, безтолковая дѣвчонка! Однажды закричала мачиха на бѣдную сиротку, когда онѣ по-утру прибирали горницу: ты перемѣшала пшено съ макомъ, а вѣдь сегодня на обѣдъ нужно приготовить пшонную кашу и лепешки съ макомъ; я иду въ поле, а ты поскорѣе выбери макъ изъ пшена, свари кашу и истолки макъ; да чтобы все было готово къ обѣду, когда я, въ полдень, возвращусь съ отцомъ «

Говоря это, она поставила посрединѣ избы ступку, въ которой пшено было перемѣшано съ макомъ, заперла коморку и пошла въ поле.

»Боже мой!« — говорила про себя сиротка, — »моя маменька не перемѣшала бы пшена съ макомъ, не приказывала бы отбирать его; ну, кто это сдѣлаетъ?« Пришло ей на мысль вынести свою работу въ сѣни и попросить сосѣднихъ дѣтей, чтобы они помогли ей выбирать макъ изъ пшена. Дѣтямъ наскучила эта работа; имъ лучше хотѣлась бѣгать по деревнѣ, бороться на травѣ съ козломъ или играть на пескѣ, чѣмъ выбирать макъ изъ пшена; эти дѣти имѣли родныхъ матерей, это были счастливыя дѣти!

Бѣдная дѣвочка осталась одна одинешенька, ламала свои ручонки, со слезами на глазахъ смотрѣла на ступку и думала о своей матери. И прилетѣли два голубка, бѣлые какъ снѣгъ, замахали крылышками и заворковали, и

i *Demetry Zuczura Seczisczanin*, wydali opis cudów Matki Boskiéj. Ukazanie się elementarza przez Piotra Berowicza (1824 r.) powiększyło w Bołgarach chęć uczenia się swojego języka. W 1825 r. *Anastas Strojanowicz Kipiłowski* wydrukował swój przekład (z rossyjskiego) dzieła Hibnera (Sto cztery historyi z Pisma Św.); przetłumaczył także skróconą powszechną historyą Kajdanowa.«

»*Jutrzenka* składa się z dwóch oddziałów. — 67 przypisków zawierają objaśnienia na niektóre wyrażenia w texcie; — do tych przypisków zrobione są także dodatki.«

»Pierwszy oddział zawiera przegląd niektórych ważnych wypadków w dziejach bołgarskich, do czasów podbicia Bołgarów przez Osmanów. P. Apriłow zwraca uwagę szczególniéj na te wypadki, które albo sprzyjały bołgarskiemu piśmiennictwu, albo niszczyły je. — Rzecz godna uwagi, że Grecy używali wszelkich środków, ażeby *zgreczyć* Bołgarów. W drugim oddziale opisany los Bołgarów pod władzą turecką. — Smutném było ich położenie: ogromnemi summami kupowali prawo odprawiania nabożeństwa; rząd zakazywał zakładać szkoły, a lud pragnący wiadomości musiał przestawać na nauce podawanéj przez nieświadomych xięży. W skutek zabiegów i pochlebstwa Greków, miejscy Bołgarowie zarzucili swoję narodowość i zaczęli nazywać siebie Grekami; z tém wszystkiém jeszcze byłyby niedostateczne same tylko zabiegi Greków; dopomogały im dwie okoliczności: 1) więcéj byli ukształceni od Bołgarów, i 2) ubodzy, niemający urzędów Bołgarowie, nie mieli téż żadnéj powagi.«

»Podług naszego zdania, opartego na opowiadaniach Bołgarów, była jeszcze trzecia przyczyna, która stała na przeszkodzie wzrostowi i rozszerzeniu oświaty między Bołgarami. Okropnym był stan poddanych Turcyi, kiedy Kirdżeli za czasów Selima (1780—1802 r.) bezkarnie odbywali swoje krwawe łupiestwa. — Zapewnie, mnóstwo szacownych rękopismów zaginęło w klasztorach i kościołach, zostawionych na pastwę ognia i spustoszenie przez tych okrutnych rozbójników. Spokojni mieszkańcy zaledwie ocalając życie, nie mogli ani myśleć o oświacie. (Do tego czasu należy odnieść przesiedlenie się wielu Bołgarów do Rossyi, Mołdawii i Wołoszczyzny). Nakoniec trzeba zwrócić uwagę i na te zgubne skutki, które na Bołgarów grecka rewolucya wywarła. Bołgarowie wiele wycierpieli za Greków: w początku rewolucyi Turcy rznęli i wieszali wszystkich sławnych z imienia Bołgarów, którzy wywierali wpływ na lud, i wogóle mścili się na Bołgarach za niepowodzenia, których doznawali w sprawach z Grekami.«

»Lecz pomimo tych wszystkich klęsk, które, jak się zdawało, powinny były zniszczyć u Bołgarów narodowość i dążenie do oświaty, — płomień miłości swojego plemienia mocno pałał i nigdy nie gasła iskra przywiązania do wiedzy. Podczas doświadczeń, które zesłały niebiosa dla wzmocnienia sił znakomitego słowiańskiego ludu, między Bołgarami nigdy nie gasła miłość do piśmiennictwa. — W klasztorach nabożni zakonnicy trudnili

вотъ одинъ изъ нихъ, влетѣвши въ ступку, гдѣ былъ перемѣшанъ макъ съ пшеномъ, опрокинулъ ее и все высыпалъ. Дѣвочка дрожала отъ страху, потому-что уже близко былъ полдень, а она еще ничего не приготовила къ обѣду. И два бѣлые голубка своими носиками, въ одно мгновеніе, выбрали макъ изъ пшена; замахали крылышками и, воркуя, улетѣли. Увидѣвши это, бѣдная сиротка мигомъ вскочила отъ радости, истолкла макъ, разложила огонь, поставила кашу и побѣжала.... Куда же опять она побѣжала?

Туда, на кладбище, гдѣ росли двѣ печальныя березы, гдѣ лежала въ могилѣ ея мать; туда побѣжала сиротка, стала на колѣни и молилась, а былъ уже полдень.

Мачиха возвратилась съ поля, смотритъ — макъ истолченъ, каша уже варится на огнѣ. Въ гнѣвѣ зоветъ, зоветъ она дѣвочку, бѣдную сиротку Ядвисю; зоветъ и зоветъ ее, но она не приходитъ; бѣжитъ искать ее, и видитъ: кто-то тамъ стоитъ на колѣняхъ, тамъ, вдали, на кладбищѣ, гдѣ росли двѣ печальныя березы, гдѣ могила Ядвисиной матери,...

»Ужъ, вѣрно, это она!« въ изступленіи вскричала мачиха,—»изволитъ стоять на колѣняхъ на могилѣ матери, а дома нѣтъ никого; некому ни сдѣлать что нибудь, ни услужить!»

Мачиха бѣжитъ на кладбище, зоветъ Ядвисю; Ядвися стоитъ на колѣняхъ.... Она хватаетъ бѣдную сиротку за плечо, но плечо недвижимо, бѣдная сиротка — умерла....

Ужасъ объялъ злую мачиху,—она убѣжала съ кладбища; убѣгая, она видѣла, какъ прилетѣли два голубка, бѣлѣе снѣга, и тамъ, гдѣ росли двѣ печальныя березы, сѣли на одной могилѣ, на той могилѣ, гдѣ мертвая Ядвися стояла на колѣняхъ; тамъ, махая крылышками и воркуя, они взяли съ собою на небо счастливую душу сиротки.

się przekładami (z języka słowiańskiego-kościelnego i greckiego na język nowo-bołgarski), żywotów Świętych i kazań. Takie przekłady w rękopismach rozszerzały się po całéj bołgarskiéj ziemi, a nieszczęśliwi Bołgarowie znajdowali w nich pociechę. Słuchając opowiadania o mękach Świętych albo przykazaniach Chrystusa, aby z cierpliwością nieść krzyż swój, zapominali ciężaru swoich cierpień. Podobne rękopisma przechodziły z rąk do rąk; liczba ich coraz się powiększała: każdy uczący się dla wprawy w kaligrafiją przepisywał jeden lub kilka takich rękopismów. — Mieliśmy sposobność widzieć jeden z nich; zawierał opis oszustwa i kilka kazań.«

»Za pomocą rossyjskiego oręża pognębienie Bołgarów zmniejszyło się. Mahmud II powziąwszy myśl przekształcenia swojego państwa, bardzo pobłażająco patrzał na giaurów; mówił nawet, że między swoimi poddanymi nie czyni żadnéj różnicy. W skutek tych pomyślnych okoliczności, Bołgarowie zaczęli nabierać sił; pierwszym czynem, na który zwrócili uwagę, było zaprowadzenie szkół.«

»P. Aprilow, pokładając swoje nadzieje, że wkrótce wydane będą niektóre prace bołgarskich pisarzy, przytacza kilka dzieł już wydrukowanych. Bołgarowie nie wiele jeszcze dzieł posiadają; wszystkich będzie blisko 30-tu. Między pisarzami pierwsze miejsce trzyma *Jeromonach* ryłoskiego klasztoru Neofit. Jemu Bołgarowie winni przekład Nowego Testamentu na język nowo-bołgarski i układ bołgarskiéj grammatyki, dotąd najlepszéj, chociaż niedostatecznéj.«

(Dokończenie nastąpi.)

БИБЛІОГРАФІЯ.

ИНОСТРАННЫЯ КНИГИ.

Kaulfuss (Roman St.)— Die Slawen in den ältesten Zeiten bis Samo (623). Eine linguistisch-geographisch-historische Untersuchung nebst einem Anhange: Gedrängte Uebersicht der heutigen Slawen. Berlin, Schräder. 1842. (*Въ* 8. *X и* 104 *стр.*)

Что за пышное заглавіе! Вы, можетъ быть, подумаете, что подъ нимъ и не вѣсть что заключается? Ничего больше, какъ наборъ пустыхъ словъ и ссылокъ безъ толку приведенныхъ. Послушаемъ, что говоритъ объ этой книжонкѣ почтенный редакторъ *Журнала Чешскаго Музея* (1842. кн. I., стр. 152): „Это чистая книгопродавческая спекуляція. Авторъ выдаетъ приведенныя здѣсь мысли, за свои собственныя, первотворныя; въ самомъ же дѣлѣ это только извлеченіе изъ чужихъ сочиненій. Въ разныхъ мѣстахъ, чтобы не показать себя точнымъ переписчикомъ, авторъ прибавилъ кое-что собственнаго произведенія; напр., Сарматовъ снова признаетъ Словянами, а о кавказскихъ Осетинцахъ и ихъ языкѣ разсуждаетъ, какъ о Словянахъ. — Оставимъ его въ-покоѣ. — Однако жъ мы не можемъ упустить изъ-виду того, что наши спекулятивные сосѣди уже стараются наполнить и набить свой мѣшокъ запасомъ, взятымъ изъ вѣрнаго источника, который, правду сказать, имъ не по-сердцу."

Мы нарочно привели эти слова, чтобы, по нѣкоторымъ отношеніямъ, не сочли насъ пристрастными, и чтобы подкрѣпить слѣдующій нашъ отзывъ о разборѣ брошюры г. Каульфусса, помѣщонномъ въ польскомъ журналѣ: *Ученое Обозрѣніе* (1842, No 18., стр. 715). Вотъ, что говоритъ неизвѣстный рецензентъ *Обозрѣнія:* „Разсужденіе коротенькое, но чрезвычайно (!) замѣчательное и важное." Далѣе: „Все ето разсужденіе естъ *громада* (*nagromadzenie*) матеріяловъ для исторіи и языка, матеріяловъ важныхъ (!), собранныхъ съ большимъ стараніемъ и служащихъ

къ объясненію первобытнаго состоянія Словянъ." (Сколько пустозвонныхъ словъ!). Въ другомъ мѣстѣ: „Сочиненіе г. Кальфусса для всѣхъ Словянистовъ (!) очень необходимо и полезно......"— Есть много другихъ диковинокъ въ этомъ разборѣ. Напр.: „Въ прибавленіи *кратко, но прекрасно* (*) говорится о нынѣшнемъ состояніи просвѣщенія у Словянъ; кромѣ того *разбросано* нѣсколько *собственныхъ* мыслей г. Кальфусса." Вотъ этого мы уже и не понимаемъ! Да г. Кальфуссъ такой вздоръ говоритъ о многихъ Словянахъ, что, право, не льзя *не улыбнуться* (больше этого г. Кальфуссъ и не дождется отъ насъ......) Если рецензентъ Обозрѣнія увлекся какими-нибудь задушевными мыслями, которымъ ловко умѣлъ польстить услужливый Нѣмецъ, такъ мы крайне сожалѣемъ, что онъ такъ одностороненъ.— Господа! пора перестать забавляться дѣтскими игрушками, воображая, что вы занимаетесь дѣломъ. Это противорѣчитъ настоящему направленію образованнаго европейскаго міра, о которомъ вы столько кричите. Пора бросить заморскія бредни о насъ, Словянахъ; поучитесь-ка лучше сами, да поработайте въ потѣ лица надъ богатыми матеріалами Словянщины, тогда уже и взлѣзайте на подмостки критика и ораторствуйте, а мы послушаемъ васъ. Вѣдь, смѣшно жить чужимъ умомъ!

Наконецъ скажемъ, что такія *коротенькія, но чрезвычайно замѣчательныя и важныя разсужденія*, какъ *разсужденіе* г. Кальфусса можно назвать удочками, на которыя сей-часъ бросается легковѣрная и неискушонная наукою моледежь. Все же есть польза и отъ такихъ *разсужденій:* по-крайней-мѣрѣ они изобличаютъ намъ неопытныхъ и заблудшихся, а мы, если можно, по-братски, должны спѣшить къ нимъ на помощь.....

Ein Besuch auf Montenegro. Von Heinrich Stieglitz. Stuttgard und Tübingen, Cotta. 1841. (Въ 8. LIV и 152 стр.)

Введеніе заключаетъ въ себѣ кое-что замѣчательное въ историческомъ отношеніи. Въ самыхъ путевыхъ очеркахъ описываются: базаръ, поѣздка въ Нѣгушу и Цетинъ, Владыка, Цетинъ, Рѣчанскій край, Рѣка и озеро, Цырницкій край. Взглядъ путешественника на Словянъ слишкомъ пристрастенъ.

(*) Замѣтьте эти частыя и юношескія выраженія: кратко, *но* прекрасно! Разсужденіе коротенькое, *но* чрезвычайно важное!

BIBLIOGRAFIA.

F. DZIEŁA ZAGRANICZNE.

Kaulfuss (Roman St.) — Die Slawen in den ältesten Zeiten bis Samo (623). *Eine linguistisch-geographisch-historische Untersuchung nebst einem Anhange: Gedrängte Uebersicht der heutigen Slawen. Berlin;— Schröder.* 1842 (*w* 8, X *i* 104 *str.*)

Co za szumny tytuł! Może kto z was pomyśli, że pod nim zawiera się coś osobliwego? Nic więcéj, jak nagromadzenie próżnych wyrazów i cytacyj bez myśli przytoczonych. Posłuchajmy, co mówi o tém pisemku szanowny redaktor *Czasop. Czes. Muz.* (1842; zesz. I. str. 152): „Jest to czysta księgarska spekulacya. Autor przytoczone tu myśli wydaje za swoje własne, pierwotne, w saméj zaś rzeczy jest to tylko wyciąg z dzieł obcych. Tu i owdzie, aby nie zdawał się być czystym przepisywaczem, dodał cokolwiek ze swojéj głowy, np. że Sarmatów znowu uznaje za Słowian, zaś o kaukazkich Osetincach i ich języku, jako o Słowianach, rozwodzi się. — Dajmy mu pokój. — Jednakowoż nie możemy pominąć tego, iż spekulacyjni sąsiedzi nasi już się starają napełnić i napchać swój worek z pewnego źródła, za którém, prawdę mówiąc, ich serce nie bardzo tęskni."

Naumyślnie przytoczyliśmy te słowa, ażeby z niektórych względów, nie posądzono nas o stronnictwo, i ażeby poprzeć naszę następną odezwę o rozbiorze broszury p. Kaulfuss, umieszczonym w *Przeglądzie Naukowym* (1842. N-r 18, str. 715). Tak mówi nieznany recenzent *Przeglądu*: Rozprawka krótka, ale nadzwyczajnéj (!) wagi i wartości." Daléj: „Jego (p. Kaulfussa) cała rozprawa jest nagromadzeniem materyałów dziejowych i językowych, ważnych, zebranych z wielką starannością a ściągających się do wyjaśnienia stanu pierwotnego Słowian...." (Ile tu próżnych wyrazów!).— W innem miejscu: „Pismo p. Kaulfuss dla wszystkich sł[illegible]istow (!) jest bardzo pożądanem i pożytecznem....." Są jeszcze inne osobliwości w tym rozbiorze, np. „Dodatek, *krótko, lecz wybornie* (*) o obecnym oświaty stanie Słowian mówi — i zawiera kilka *własnych* rzutów myśli p. Kaulfuss." — Tegoto już nie rozumiemy! Wszak p. Kaulfuss tyle błędów nabazgrał względem wielu Słowian, że istotnie niepodobna wstrzymać się od ironicznego uśmiechu. (Więcéj nad to p. Kaulfuss nic nie doczeka się od nas...) Jeżeli zaś recenzent Przeglądu ujęty został jakiemi bądź myślami, schlebiającemi jego sposobowi widzenia rzeczy, któremu tak zręcznie umiał przypodobać się nadskakujący Niemiec, — mocno żałujemy, że tak jest jednostronnym. — Panowie! Czas już porzucić dziecinne zabawki, wystawiając sobie, że jesteście zatrudnieni rzeczą poważną. Jest to w sprzeczności z teraźniejszym postępem cywilizacyi europejskiéj, o któréj tyle hałasujecie. Czas już zaniechać cudzoziemskie brednie o nas Słowianach; łepiéj uczcie się sami, pracujcie niezmordowanie nad bogatym materyałem słowiańszczyzny, w tenczas dopiero wstępujcie na wysokie stanowisko krytyka i rozpowiadajcie, my zaś was posłuchamy. — Czyż nie jest rzeczą zabawną żyć cudzym rozumem?.....

(*) Warto zastanowić się nad temi często powtarzanemi niewytrawnemi wyrazami: krótko, *lecz* wybornie! Rozprawka krótka, *ale* nadzwyczajnéj wagi!

Nakoniec powiemy, że takie *krótkie, ale nadzwyczajnéj wagi i wartości rozprawki*, jak rozprawka p. Kaulfuss, można nazwać wędkami, na które od razu rzuca się młodzież lekkomyślna i niewytrwała w nauce. Zresztą jest korzyść i z takich *rozprawek*, przynajmniéj wykazują nam niedoświadczonych i zbłąkanych, my zaś, jeżeli można, po bratersku, powinniśmy jak najprędzéj ratować ich.....

Ein Besuch auf Montenegro. Von Heinrich Stieglitz. Stuttgart und Tübingen, Cotta 1841. (W 8, LIV i 152 str.)

Wstęp zawiera nieco godnego uwagi we względzie hystorycznim. Treść opisu podróży następująca: bazar (targ), wycieczka do Niegu szy i Cetina; Władyka (Metropolita); Cetin; Rieczanski kraj; Rieka i jezioro; Cyrnicki kraj. Zapatrywanie się podróżnika na Słowian zanadto jest stronne.

СМѢСЬ.

ПИСЬМО Г. ВРАЗА (*) КЪ РЕДАКТОРУ ДЕННИЦЫ. ИЗЪ ГОРВАТСКА (КРОАЦІИ). *Загребъ*, 8 (20) *Іюня* 1842 *г.* Въ прошедшемъ мѣсяцѣ вышла первая книжка нашего журнала, подъ названіемъ: *Кругъ* (*Коло*, чланци за литературу, умѣтность и народни животъ. Издаваоци и учредници: *Драгутинъ Раковацъ*, *Станко Вразъ*, *Людевитъ Вукатиновичъ*. Книга I, Загребъ, 1842, у тискарни народной илирской Др. Люд. Гая. Въ 8, 152 стр.). Эта книжка состоитъ изъ трехъ отдѣленій: *Зеркала*, *Обозрѣнія* и *Смѣси*. Во второмъ отдѣленіи заключаются статьи о литературѣ иллирійской и чешской. (**)

— Сообщу вамъ нѣсколько другихъ новостей объ иллирійской литературѣ. Ненадобно забывать, что мы только еще начинаемъ. Наша новая литературная эпоха еще въ первой молодости (существуетъ не болѣе 8 лѣтъ). Свѣтъ до такой степени пренебрегъ нами и такъ глубоко погрузилъ насъ во мракъ, что наше славное прошедшее совершенно исчезло передъ нашими глазами, какъ метеоръ среди ночи. (Насъ йе свѣтъ тако занемаріо и дубоко у грезъ завео, да сасвимъ наша славна прошастностъ изпредъ очью изчезла, као метеоръ посрѣдъ ноци). Ставши снова на ноги, мы увидѣли, что насъ окружаетъ тьма невѣдѣнія и простоты, и мы снова должны были начать съ азбуки. Наконецъ Богъ благословилъ наши труды и, слава Ему, въ короткое время мы уже успѣли сдѣлать значительный шагъ впередъ, а въ будущемъ—что Богъ дастъ.

Съ тѣхъ поръ, какъ мы пробудились, ни одинъ еще годъ не былъ столь изобиленъ для литературы, какъ нынѣшній; но есть еще болѣе надеждъ. Составилось общество для изданія древнихъ иллирійскихъ классиковъ эпохи дубровницкой (рагузской): *Иллирійская Матица* (съ суммою 3000—4000 флор. серебр.). Основались также два журнала: *Кругъ* и *Журналъ Хозяйства*, издаваемый горватско-славонскимъ экономическимъ обществомъ, подъ редакціею докт. Раковаца. Вышли также слѣдующія книги: *Терны и Розы* (Тарнье и Руже), пѣсни и разныя мысли Люд. Вукатиновича; *Пѣсенникъ*, пѣсни отечественныя (*Пѣсмарица*, пѣсме домородне), изд. Д. Р. и Л. В.; *Семь Сыновей*, повѣсть J. Жемлье (Седамъ синовъ); *Чудесная свирѣль*, (Чудновате Диплe), соч. Влад. Зорца, кн. I. Печатаются: Нѣмецко-иллирійскій словарь (Рѣчникъ Нѣмачко-илирски) Ивана Мажуранича и Др. Якова Ужаревича; Иллирійская Грамматика (Словница Илирска) Игнатія Берлича; разныя сочиненія Ивана Кукулевича Сакчинскаго, кн. I.; Землеописаніе иллирійскихъ странъ, Драгутина Селяна; *Кругъ* (Kolo), кн. II. Приготовляются къ печати: Стихотворенія (Пѣсмотвори) Ивана Фарнскаго; Описаніе Босніи и ея окрестностей; Доритеевы Басни, кн. I.; Исторія штирійскаго края (Догодовштина штаерске землье) съ подробнымъ обозрѣніемъ Славоніи, соч. Антона Кремпля, Жупника Св. Малаго Воскресенья. Послѣднее сочиненіе написано простымъ штирійско-словенскимъ языкомъ, потому-что предназначено для простаго народа, какъ книга Качича: *Разговоръ Народа Словинскаго*. На послѣднемъ засѣданіи *Иллирійской Матицы* опредѣлено издать, въ текущемъ году, на иждивеніи этого общества, *Османиду* Гундулича, поэму въ 20 пѣсняхъ, принадлежащую XVII золотому вѣку нашей литературы; (Гундуличь род. 1590, ум. 1638). Эта поэма, составляющая славу иллирійскаго народа, есть произведеніе истинно-классическое (*).

(*) Г. Вразъ принадлежитъ къ числу лучшихъ нынѣшнихъ иллирійскихъ писателей; онъ издалъ народныя иллирійскія пѣсни, *Дюлябіе* (Розы)—собраніе прекрасныхъ стихотвореній, *Голоса изъ Жеротинской Дубравы* (собр. романсовъ и балладъ) и др. *Ред.*

(**) Г. Вразъ проситъ меня сообщить ему для *Круга* обозрѣніе литературы русской и польской. Я готовъ охотно исполнить это и радуюсь, какъ за себя, такъ и за моихъ читателей, что почтенный соплеменникъ, съ своей стороны, обѣщаетъ присылать мнѣ извѣстія объ иллирійской литературѣ. *Редакт.*

(*) Редакторъ Денницы въ статьѣ своей, написанной по-польски (См. *Варш. Библ.* 1841. Т. IV, стр. 265), представилъ дубровницкую эпоху иллирійской литературы, жизнь Гундулича, содержаніе его поэмы: *Османида*, отрывки изъ оной, также отрывокъ изъ поэмы же Гундулича: *Слезы Блуднаго Сына*.

ROZMAITOŚCI.

LIST P. WRAZA (*) DO REDAKTORA JUTRZENKI, z Horwacka (Kroacyi). — *Zagreb* 20 *Czerwca* 1842. W zeszłym miesiącu wyszedł poszyt 1-szy naszego pisma, pod tytułem: *Kolo* (*Kolo*, czlanci za literaturu, umietnost i narodni żiwot. Izdawaoci i uczrednici: *Dragutin Rakowac*, *Stanko Wraz*, *Ljudewit Wukatinowicz*. Kniga I. Zagreb. 1842, w tiskarni narodnoj Dr. Ljud. Gaja, W 8-ce, 152 str.) — Poszyt ten składa się z trzech

(*) P. Wraz należy do liczby najlepszych teraz illiryjskich pisarzy; wydał Pieśni illiryjskie, *Djulabje* (Róże) — zbiór pięknych poezyj; Głosy z Dąbrowy Żerotińskiéj (romansy i ballady) i in.

oddziałów: *Zwierciadła, Przeglądu i Rozmaitości.* W 2-gim oddziale zawiera się artykuł o literaturze illiryjskiéj i czeskiéj (*).

— Udzielę panu kilka innych nowości z literatury illiryjskiéj. Trzeba wiedzieć, że dopiéro robimy początek. Nowa epoka naszéj literatury niedawno zabłysła, (istnieje dopiéro 8 lat). Świat tak znieważył nas i w tak głęboką przepaść zanurzył, że nasza sławna przeszłość zupełnie z przed oczu znikła, jak meteor w pośród nocy. (Nas je swiet zanemario i duboko u grez zaweo, da saswim nasza slawna proszastnost izpred oczju izczezla, kao meteor posred noci). Powstawszy znowu, zobaczyliśmy, że nas otacza zmrok niewiadomości i prostactwa, więc znowu musieliśmy byli zacząć od abecadła. Nakoniec Bóg pobłogosławił nasze prace i, chwała Mu, w krótkim czasie już zrobiliśmy znaczny postęp, a na przyszłość — co Bóg da!

Od czasu jakeśmy się przebudzili, żaden jeszcze rok nie był tyle obfitym dla literatury, jak teraźniejszy; lecz mamy jeszcze większe nadzieje. Założono towarzystwo dla wydania dawnych illiryjskich klassyków z epoki dubrownickiej (raguzkiej): *Matica illiryjska* (z summą 3000—4000 flor. srebr.) Założono także trzy pisma: *Koło* i *Dziennik gospodarski*, wydawany przez horwacko-sławońskie gospodarskie towarzystwo, pod redakcyą D-ra Rakowaca. — Wyszły także następujące dzieła: *Ciernie i Róże* (Trnje i Ruže) — pieśni i różne myśli, przez Ljud. Wukatinowicza; Zbiór ojczystych pieśni (*Piesmarica*, Piesme domorodne) przez D. R. i L. W.; *Siedem synów;* powieść przez J. Żemlje (Sedim sinow); *Cudowna piszczatka;* (Czudnowate diple) przez Wład. Zorca; zesz. I. Drukują się: Niemiecko-illiryjski słownik przez Jana Mažuranicza i D-ra Jakóba Użarewicza; Grammatyka illiryjska (Słownica ilirska) przez Ign. Berlicza; Różne dzieła przez Jana Kukulewicza Sakczinskiego, zeszyt I; Jeografia krajów illiryjskich przez Dragutina Seljana; *Koło*, zesz. II. Gotują się do druku: Poezye (Piesmotwori) Jana Tarnskiego, Opis Bośnii i bośnijskich okolic; Bajki Dositeja zesz. I; Historya kraju styryjskiego (Dogodowsztina sztajerske zemlje) z szczegółowym przeglądem Sławonii, przez Ant. Krempla, Żupnika Św. Małéj Niedzieli. To ostatnie dzieło napisane jest w prostem styryjsko-słowenskem narzeczu, ponieważ przeznacza się dla pospólstwa, jak dzieło Kaczicza: *Razgowor naroda slowinskoga.* Na ostatniém posiedzeniu *Maticy illiryjskiéj* postanowiono wydać w bieżącym roku kosztem towarzystwa: *Osmanidę* Gundulicza, poemat w 20 pieśniach z złotego wieku naszéj literatury, wieku XVII-go (Gundulicz urodz. 1590, um. 1638 r.). Poemat ten stanowiący chwałę ludu illiryjskiego, jest utworem prawdziwie klassycznym (*).

(*) P. Wraz prosił mię o udzielenie mu dla *Koła* przeglądu literatury rossyjskiéj i polskiéj, Chętnie gotów jestem wypełnić to życzenie, i zarazem będzie to dla mnie jak zapewnie i dla moich czytelników bardzo przyjemnie, że szanowny pobratymiec, ze swojéj strony, obiecuje nadsyłać mi wiadomości z literatury illiryjskiéj. *Redak.*

(*) Redaktor *Jutrzenki* w artykule swoim (w Bibl. Warsz. 1842 r. T. IV, str. 265), skréślił dubrownicką epokę illiryjskiéj literatury, życie Gundulicza, treść jego poematu Osmanida; dołączył także ustępy z tego poematu, i jedno miejsce z innego poematu Gundulicza: *Łzy marnotrawnego syna.* — (Przekł. wierszem Hr. Leon Potocki).

LITERATURA ROSSYJSKA. W 9-m n-rze Jutrzenki wspomnieliśmy o 19-m n-rze pisma *Moskwicianin* (Москвитянинъ) teraz powiemy o n-rze 2 i 3. Moskwa, ten punkt środkowy narodowości rossyjskiéj, wydała pismo, którem słusznie chlubić się może i które obiecuje dać nowy kierunek literaturze rossyjskiéj. 2 i 3 n-ra obfitują w ciekawe materyały dla historyi rossyjskiéj i w ogóle historyi literatury rossyjskiéj. Wyborne są uwagi o języku rossyjskim przez Dala (w n-rze 2-im), o stanie powszechnéj ludności w europejskiéj Turcyi, — z nowéj lekcyi czytanéj w paryzkiéj akademii nauk przez znanego podróżnika *Blanki*, rzecz tycząca się Serbii (w n-rze 2). W 3-im n-rze podany jest dalszy ciąg artykułu p. Szewyrewa: Rzut oka na współczesne dążenie literatury rossyjskiéj. W tymże n-rze jest list do redaktora o najnowszéj illiryjskiéj literaturze, także artykuł o naszéj *Jutrzence.* N-r 6 *Ojczystych Pamiętników* między innemi zawiera dwa artykuły: Zaćmienia słońca, widziane w Rossyi do XVI wieku i o Sztukmistrzu (z Estetyki Hegla). — Pismo: *Rossyjski Zwiastun* (Русскій Вѣстникъ) wychodzi jeszcze w tym roku i redagowane dosyć porządnie; szczególniéj odznacza się część historyczna. Widzieliśmy dotąd 4 poszyty. — 2 i 3 zawiera przekład powieści p. Kraszewskiego: *Całe życie biedna.* Z dzieł pojedyńczych wyszły: *Dzieła Goethego* (zeszyt 2-gi); *Dzieła Szekspira* (zeszyt 10-ty) — Riszard III; *Obrazy Rossyjskiego Malarstwa* (z kopersztychami z najlepszych obrazów rossyjskich malarzy, robionemi przez londyńskich artystów). Cel tego wydania jest ten, aby zapoznać publiczność z kopijami obrazów religijnéj treści. Do tego dodaje się także text złożony z artykułów znanych rossyjskich literatów. Ryciny nadzwyczaj są piękne. *Obrazy* wychodzą poszytami; 1-szy posz. już wyszedł i zawiera Obraz Zwiastowania N. P. M. (przez Borowikowskiego). — *Powieści i Podania ludów słowiańskiego plemienia*, wydaw. przez Boriczewskiego; — częćć 2-ga; zawiera 28 słowiańskich podań. — Zwracamy uwagę na ważne i bardzo pożyteczne wydanie *Porównawczego Politycznego Obrazu Państw* w wiekach starożytnych, średnich i nowych, przez Orłowa (Сравнительная Политеческая Картина Государствъ Древнихъ, Среднихъ и Новыхъ Вѣковъ, или Ключъ къ изученію всемірныхъ событій въ современной связи). Zeszyt 1-szy *in folio.* Wyszedł w Moskwie romans tyle utalentowanego i powszechnie ulubionego w Rossyi pisarza Gogoła, p. t. *Awantury Cziczikowa czyli Martwe Dusze.* Jest to, jak powiadają, niepospolite literackie .zjawisko. — Niedawno ukazało się dzieło wielkiéj wartości: Filologiczne Spostrzeżenia nad składem języka rossyjskiego, przez Xiędza Pawskiego. Późniéj podamy o niém obszerniejszą wiadomość.

ОТЗЫВЫ О ДЕННИЦѢ.

До-сихъ-поръ славянскіе журналы ограничивались или однимъ только объявленіемъ объ изданіи *Денницы*, какъ напр. *Отеч. Записки*, *Журн. Чешск. Муз.*, *Цвѣты*, или мнѣніемъ, слегка высказаннымъ, напр. *Лѣтописи Литер. Критики*, (Roczniki Krytyki Literackiéj), *Варшавское Обозрѣніе* (*), или объявленіемъ содержанія 2—3-хъ нумеровъ Денницы, какъ напр. *Варшавская Библіотека*. Наконецъ Денница дождалась критическаго отзыва въ двухъ славянскихъ журналахъ; въ одномъ русскомъ, въ *Москвитянинѣ* (въ 3-мъ нум. 1842 г. на стр. 215), въ другомъ польскомъ, въ *Петербургскомъ Еженедѣльникѣ* (*Tygodnik Petersburski*, No 46, 1842 г.). Критическія мнѣнія, можетъ быть, для Денницы гораздо важнѣе, чѣмъ для всѣхъ прочихъ журналовъ, и мы долгомъ почли обратить на нихъ вниманіе нашихъ читателей. — Искренно благодаримъ г. К. (автора статьи, помѣщ. въ *Москвит.*) за его отзывъ о Денницѣ, проникнутый славянскимъ духомъ. Мы постараемся воспользоваться его добрыми совѣтами. — Вотъ съ какою мыслію приступилъ

(*) Первое между варшавскими журналами искренно привѣтствовало *Денницу*.

г. К. къ разбору Денницы: „Не много лѣтъ прошло съ тѣхъ поръ, какъ явилась мысль между западными Словянами о литературной взаимности всѣхъ словянскихъ племенъ. Не смотря ни на какія препятствія, имъ удалось уже, въ нѣкоторомъ отношеніи, осуществить эту мысль, и въ этомъ-то заключается положительное доказательсво, что идея такой литературной взаимности не могла быть пустою мечтою. Дѣло идетъ о томъ, чтобы посредствомъ литературы сблизить и сдружить различныя отрасли и происшедшихъ отъ одного корня. Для достиженія этой цѣли чешскіе Словяне, нѣсколько уже лѣтъ тому назадъ, изъявили желаніе основать журналъ, который бы отчетливо слѣдилъ за ходомъ современныхъ словянскихъ литературъ, и такимъ образомъ сдѣлался бы средоточіемъ для литературной жизни всѣхъ словянскихъ племенъ. Первые два нумера такого журнала лежатъ передъ нами и дѣлаютъ особенно честь русской литературѣ, потому-что редакторъ ихъ — Русскій.“ Въ заключеніе своей статьи г. К. говоритъ: „Любопытно будетъ узнать, чрезъ нѣсколько времени, кто лучше пойметъ важность этого журнала: Русскіе, или западные Словяне, понявшіе въ первый разъ его необходимость!“

Другой отзывъ, не менѣе для насъ пріятный и также проникнутый словянскимъ духомъ, принадлежитъ нашему почтенному соплеменнику, въ которомъ не льзя не узнать одного изъ первыхъ польскихъ литераторовъ и критиковъ, хотя онъ подписалъ подъ своею статьею только буквы: *М. Гр.* (*). Мнѣніе столь знаменитаго писателя слишкомъ для насъ лестно. Мы дорого цѣнимъ его искренность и тотъ благородный тонъ, которымъ отличается вся его статья.

Скромность не позволяла бы намъ привести слѣдующаго мѣста изъ статьи г. Гр., но желаніе показать нашимъ читателямъ, какъ истинно просвѣщенные люди понимаютъ словянскую идею, — такое желаніе невольно увлекло насъ за предѣлы скромности (можетъ-быть, простительной). — „Съ той минуты, говоритъ г. Гр., какъ только мы узнали о прекрасномъ намѣреніи г. Дубровскаго издавать въ Варшавѣ журналъ, посвященный словянскимъ литературамъ, мы предусмотрѣли одно обстоятельство: польская литература, возникшая и развивающаяся подъ разными вліяніями, естественно, отличается различными воззрѣніями и убѣжденіями. Невозможно, чтобы мысль, въ-слѣдствіе которой основанъ новый журналъ (Денница), повсюду, отъ одного раза, была понята и оцѣнена. Нужно было къ этому приготовиться и считать это обстоятельствомъ постороннимъ и необходимымъ. Изъ нѣсколькихъ отзывовъ, хотя мелочныхъ и умѣренныхъ, мы однако жъ замѣчаемъ, что подобныя несчастныя соотношенія, частію, уже имѣли мѣсто. Умоляемъ почтеннаго редактора *Денницы*, чтобы онъ этимъ не оскорблялся. Сильное внутреннее чувство правоты и истины имѣетъ въ себѣ то преимущество, что оно, безъ борьбы и домогательства, сдѣлаетъ многое. Г. Дубровскій имѣетъ право быть увѣреннымъ въ самомъ себѣ. Вселять чувства единодушія и согласія—есть подвигъ благословенный и священный; эти чувства ни въ чемъ не находятъ столь сильной подпоры и животворной стихіи, какъ въ заключеніи союза между людьми къ умственному сближенію; содѣйствовать такому сближенію—есть призваніе литераторовъ и, можетъ быть, ихъ самое главное и только имъ свойственное дѣло съ внѣшней стороны. Г. Дубровскій, именно приступая къ такому дѣлу, въ духѣ всесторонней справедливости и пріязни, достигъ того, что его журналъ получилъ, отъ знаменитаго профессора Пуркинье, многозначительное и, дай Богъ, пророческое названіе *Всесловянской Денницы* (*). Далеко еще время, какъ въ словянщинѣ, такъ и во всемъ мірѣ, чтобы было единство въ мнѣніяхъ; не смотря на то, редакторъ *Денницы* можетъ быть увѣренъ, что на журналъ его есть значительное число польскихъ читателей, именно такихъ, которые здраво и глубоко мыслятъ, и которыхъ соединяетъ съ нимъ и съ его журналомъ неразрывное сочувствіе.“

(*) Читателямъ *Москвитянина* уже извѣстенъ прекрасный разсказъ г. Грабовскаго: *Колищизна и степи* (въ 4 нум.).

(*) См. письмо г. Пуркинье къ редакт. въ 6 нум. *Денницы*.

ODEZWY O JUTRZENCE.

Dotąd pisma Słowiańskie ograniczały się lub na samém zawiadomieniu o wydaniu *Jutrzenki* (np. *Omez. Zan. Czas. Czes. Muz.*, *Kwiaty*) lub na zdaniu krótko wyrzeczoném (np. *Roczn. Kr. Lit.*, *Przegląd Warsz.* (*), lub nakoniec na przytoczeniu treści 2—3 numerów, np. Bibl. Warsz: — Teraz Jutrzenka doczekała się krytycznego zdania w dwóch słowiańskich pismach, w jednem rossyjskiem, w *Moskwicianinie* (w n-rze 3, 1842, str. 215), w drugiém polskiém, w *Tygodniku Petersbarskim* (w n-rze 46, 1842 r.). Krytyczne zdania dla *Jutrzenki* może daleko są ważniejsze, jak dla wszystkich innych pism; a więc uważamy za obowiązek zwrócić na nie uwagę naszych czytelników. Szczerze dziękujemy p. K. (autorowi artykułu, umieszczonego w Moskwicianinie) za jego zdanie o Jutrzence, pełne duchem słowiańskim. — Będziemy także starali się skorzystać z jego dobrych uwag. Od następnéj myśli zaczyna p. K. swój rozbiór *Jutrzenki*. „Nie wiele czasu upłynęło odtąd, jak się zjawiła myśl u Słowian zachodnich o literackiéj wzajemności między wszystkiemi plemionami słowiańskiemi. Pomimo wszelkich przeszkód już się udało im w pewnym względzie uskutecznić tę myśl, i właśnie w tém zawiera się stanowczy dowód, że idea takiéj literackiéj wzajemności nie mogła być czczem marzeniem. Chodzi o to, ażeby za pośrednictwem literatury zbliżyć i sprzymierzyć rozliczne gałęzie jednego plemienia i pochodzące od jednego szczepu. Dla osiągnienia tego celu Słowianie czescy już kilka lat temu, objawili życzenia wydawać pismo, któreby pilnie śledziło postęp spółczesnych słowiańskich literatur, a takim sposobem stałoby się środkowym punktem dla literackiego życia wszystkich słowiańskich plemion. Pierwsze dwa numery takiego pisma leżą przed nami i robią zaszczyt szczególniéj literaturze rossyjskiéj, ponieważ redaktorem jego jest Rossyanin.“ — Przy końcu swojego artykułu p. K. mówi: „Ciekawa będzie rzeczą po niejakim czasie dowiedzieć się, kto lepiéj pojmie ważność tego pisma, czy ruscy czy zachodni Słowianie, którzy po raz pierwszy jego potrzebę zrozumieli.“

Autor drugiéj odezwy, nie mniéj dla nas przyjemnéj, i również przejętéj duchem słowiańskim, jest szanowny pobratymiec redaktora *Jutrzenki*. Nie możemy nie poznać w nim jednego z pierwszych polskich literatów i krytyków, chociaż podpisał pod swoim artykułem tylko litery: *M. Gr.* Zdanie tak znakomitego pisarza zbyt dla nas jest zaszczytném. Drogo cenimy tę szczerość i ten szlachetny ton, którym odznacza się cały jego artykuł.

Skromność nie dozwoliłaby nam przytoczyć następującego miejsca z odezwy p. Gr., lecz życzenie, aby pokazać naszym czytelnikom, jak prawdziwie oświeceni ludzie pojmują ideę słowiańską, takie życzenie mimowolnie uniosło nas za granice skromności (może dające się usprawiedliwić). — „Od chwili jak dowiedzieliśmy się o zacnym zamiarze p. Dubrowskiego wydawania w Warszawie pisma słowiańskim literaturom poświęconego, przewidzieliśmy jeden wypadek: — literatura polska rozwinięta i rozwijająca się pod licznemi wpływami oddycha naturalnie rozlicznemi pojęciami i przekonaniami. Niepodobna, ażeby myśl, która przewodniczyła utworowi nowego pisma, wszędzie została od razu pojęta i oceniona. Należało się na to przygotować i uważać to jako obojętny a konieczny wypadek. Z kilku wzmianek lubo drobnych i umiarkowanych, postrzegamy że już coś z tych nieszczęśliwych kolizij miało miejsce. Zaklinamy szanownego redaktora *Jutrzenki*, żeby się tém nie zrażał. Silne wewnętrzne uczucie prawości i prawdy, ma w sobie dzielność, która bez walki i zabiegów sztuki okaże. P. Dubrowski ma prawo sobie zaufać. Błogą i świętą sprawą jest szczepienie uczuć przychylności i zgody; te uczucia w niczém silniejszéj nie znajdą podpory i bujniejszego żywiołu, jak w zawiązaniu umysłowéj znajomości ludzi pomiędzy sobą; pośredniczyć w tym zapoznaniu się jest powołaniem literatów, i może najzacniejszą i jedyną właściwą zewnętrzną ich czynnością. Podejmując się tego właśnie, i w duchu wszechstronnéj sprawiedliwości i przyjaźni, zasłużył p. Dubrowski, że pismo jego dostało od znakomitego professora Purkinjego, wiele znaczące a daj Boże wieszcze nazwanie *Powszechnéj Słowiańskiéj Jutrzenki* (*). Daleka jeszcze chwila w słowiańszczyznie, jak i w całym świecie, żeby w mniemaniach była jedność, pomimo to redaktor *Jutrzenki* może być pewny, iż jest znaczna liczba czytelników polskich jego dziennika, tych właśnie co najzdrowiéj i najgłębiéj myślą, których z nim i jego pismem łączy nierozerwane spółczucie.“

(*) *Przegl. Warsz.* pierwszy z pomiędzy wszystkich warszawskich pism szczerze przywitał *Jutrzenkę*.

(*) Ob. list p. Purkinjego do redaktora w n-rze 6 *Jutrzenki*.

Редакторъ ДУБРОВСКІЙ.

Redaktor DUBROWSKI.